

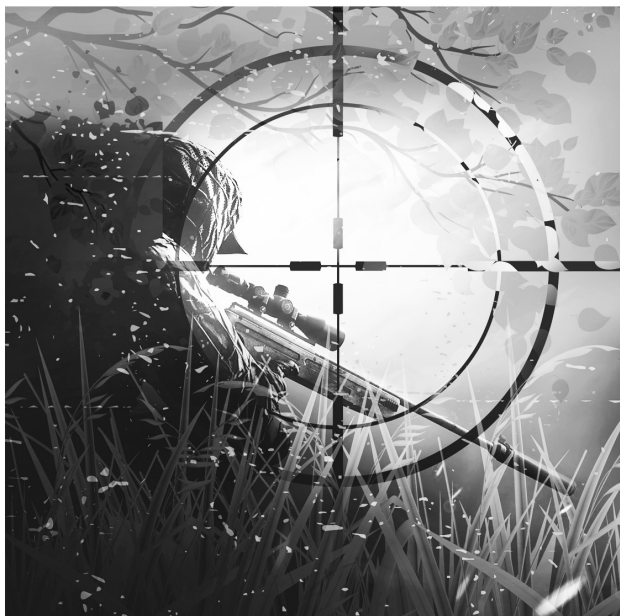
Використання місцевості, снайпінг і розвідка

Книга підполковника британської морської піхоти Н. А. Д. Армстронга присвячена питанням навчання та тактики снайперів, розвідників та спостерігачів британської армії. Читач, звертаючись до книги підполковника британської Морської піхоти Армстронга, має насамперед врахувати деякі деталі організації англійської армії. Підготовку снайперів, військових розвідників та спостерігачів у піхотних частинах англійської армії об'єднано в руках начальника розвідувальної служби батальйону.

Зміст книги, точно визначений її назвою «Використання місцевості, снайпінг і розвідка», охоплює ті навчальні питання, якими займається ця служба.

Іншими словами, робота Армстронга є посібником у першу чергу для тих офіцерів батальйону, в обов'язок яких входить відбір і навчання снайперів, розвідників, спостерігачів, а також використання цих фахівців у різних видах бою.

НЕВІЛ АРМСТРОНГ

**ВИКОРИСТАННЯ
МІСЦЕВОСТІ,
СНАЙПІНГ
І РОЗВІДКА**

Видавництво
«СВАРОГ»
Київ — 2024

УДК 355.40

А 83

Переклад українською — Микола Васильченко

Армстронг Невіл

А 83 Використання місцевості, снайпінг і розвідка/ Невіл Армстронг. — Київ: «СВАРОГ», 2024. — 260 с.

ISBN 978-611-01-3233-6

Книга підполковника британської морської піхоти Н. А. Д. Армстронга присвячена питанням навчання та тактики снайперів, розвідників та спостерігачів британської армії.

Читач, звертаючись до книги підполковника британської Морської піхоти Армстронга, має насамперед врахувати деякі деталі організації англійської армії. Підготовку снайперів, військових розвідників та спостерігачів у піхотних частинах англійської армії об'єднано в руках начальника розвідувальної служби батальйону.

Зміст книги, точно визначений її назвою «Використання місцевості, снайпінг і розвідка», охоплює ті навчальні питання, якими займається ця служба. Іншими словами, робота Армстронга є посібником у першу чергу для тих офіцерів батальйону, в обов'язок яких входить відбір і навчання снайперів, розвідників, спостерігачів, а також використання цих фахівців у різних видах бою.

ISBN 978-611-01-3233-6

© Видавництво «СВАРОГ», 2024.

ЗМІСТ

<i>ПЕРЕДМОВА</i>	5
Від автора	8
Розділ I. Спостереження	9
Розділ II. Розвідка	24
Розділ III. Снайпінг	34
Розділ IV. Поводження з телескопом та його застосування	46
Розділ V. Маскування, спосіб застосування макету голови	51
Розділ VI. Нові військові перспективні крокі	68
Розділ VII. Письмові документи та повідомлення	75
Розділ VIII. Читання карти	81
Розділ IX. Застосування компасу	100
Розділ X. Визначення відстаней	103
Розділ XI. Рушничний вогонь та телескопічні приціли	106
Розділ XII. Гвинтівка П. 14 та телескопічний приціл П. 18	120
Розділ XIII. Снайперські пости, бійниці, спостережні пости та укриття	124
Розділ XIV. Обов'язки офіцера розвідувальної служби батальйону	149
Розділ XV. Розвідувальні журнали або повідомлення	160
Розділ XVI. Снайпінг при наступі та обороні й снайпінг вночі	173
Розділ XVII. Секція розвідки батальйону при наступі у позиційній війні 1914—1918 рр.	177
Розділ XVIII. Служба дозорів (патрулювання)	185

Розділ XIX. Розвідувальна служба	199
Розділ XX. Аерофотознімки	209
ДОДАТКИ	
I. Вправи у спостереженні	213
II. Вправи по службі дозорів. Розвідка та патрулювання.	218
III. Снайперський курс вправ у стрільбі.	238
IV. Програми навчання	
КУРС ДЛЯ ШТАБНИХ КАПІТАНІВ (розвідувальна служба), офіцерів розвідувальної служби батальйону, розвідників, спостерігачів і снайперів	244
РОЗВІДУВАЛЬНІ КУРСИ для штабних капітанів (розвідки) і батальйонних офіцерів розвідувальної служби	248
СПЕЦІАЛЬНИЙ КУРС «Спостереження і розвідка — читання карти тільки для відбірних батальйонних унтер-офіцерів»	250
V. Військові гвинтівки, що застосовуються в даний час, та їх характеристики	252
VI. Вивірка телескопічних прицілів 18 та Алдіс	254

ПЕРЕДМОВА

Звертаючись до книги підполковника британської орської піхоти Армстронга, маємо насамперед врахувати деякі деталі організації англійської армії. Підготовку снайперів, військових розвідників та спостерігачів у піхотних частинах англійської армії об'єднано в руках начальника розвідувальної служби батальйону. Зміст книги, точно визначений її назвою — «Використання місцевості, снайпінг і розвідка», охоплює саме ті навчальні питання, якими займається ця служба. Іншими словами, робота Армстронга є посібником у першу чергу для тих офіцерів батальйону, в обов'язок яких входить відбір та навчання снайперів, розвідників, спостерігачів, а також використання цих фахівців у різних видах бою.

Судячи з наведених у тексті бойових прикладів, історичним тлом книги є перша світова війна 1914—1918 років. Природно, однак, думати, що автор, видаючи свою працю в 1940 р., коли Англії довелося знову вести війну з Німеччиною, вдавався лише до тих прикладів, які він вважав повчальними і життєвими в нових умовах. Те саме слід сказати і про запропоновану автором організацію та методику навчання снайперів, спостерігачів, розвідників. Спираючись на досвід першої світової війни, узагальнюючи особистий методичний досвід, Армстронг викладає таку систему підготовки і бойового застосування цих фахівців, яка, на його думку, відповідає вимогам другої світової війни.

Книга Армстронга представляє для нас інтерес в тому відношенні, що вона розповідає про техніку підготовки снайперів, яка застосовується в англійській армії.

Читач зверне увагу, що Армстронг вважає недоцільним вести снайперський вогонь на дистанції, що перевищують 300 ярдів (274 м), і відповідно цьому будує все навчання снайпера. Причини, які змусили автора пропонувати скорочені дальності снайперсько-

го вогню, треба шукати в характері тих боїв, на досвід яких спирається Армстронг.

Як відомо, в першу світову війну в Західній Європі лінія фронту, що стабілізувалася, протягом довгого часу це зазнавала якихось істотних змін.

На багатьох ділянках позиції обох сторін поділяла дуже вузька смужка «нічиєї землі», про яку так часто згадує Армстронг. Отже, обидві сторони були змушені з особливою ретельністю дотримуватись заходів маскування.

Природно, що в таких умовах потрібно багато наполегливості та вміння, щоб розвідати, вистежити і вразити рідкісні та добре приховані цілі. Снайпери мали підходити ближче і бити напевно. Це знайшло свій відбиток у системі навчання, запропонованій автором. Звідси і його твердження, що дальність вогню снайпера не має перевищувати 300 ярдів.

В деяких випадках автор наводить приклади з наступальних боїв. Однак і вони не змінюють справи. Нагадаємо, що наступальні операції, що проводилися союзниками в Західній Європі в першу світову війну, завершувалися зазвичай дуже невеликим просуванням. Багато хто з них до того ж просувався вкрай повільно. Все це накладало специфічний відбиток на бойову діяльність та бойове використання снайперів.

Снайпер має діяти напевно. Але для того, щоб напевно вбити противника, треба підійти до нього якомога ближче, і до того ж так, щоб самому не бути виявленим. У бою це далеко не проста справа. Вона вимагає від снайпера великого досвіду. Снайпер зможе потай висунутися на вигідну позицію лише тоді, коли вмілим і тривалим спостереженням ретельно вивчив місцевість, побудував найкращий шлях пересування, намітив кінцеву точку маршруту. Пересуваючись, снайпер стежить за тим, щоб не збитися з напрямку, не втратити з уваги розташування противника. З огляду на все це автор надає дуже великого значення спостереженню та вмінню використовувати місцевість.

Треба відзначити, що висунуті автором положення про відбір спостерігачів, їх підготовку та бойове використання не містять чогось нового. Тут, як і в усій книжці, цікаві деякі практичні поради.

Такі, наприклад, запропоновані Армстронгом правила при спостереженні, засновані на тій обставині, що найбільшу гостроту має не оптична вісь ока, а суміжні з нею частини ока. Відомий інтерес становлять доводи автора щодо застосування різних типів оптичних прицілів та їх кратності залежно від часу доби, характеру місцевості та мети.

Питання спостереження автор тісно пов'язує з умінням використовувати місцевість. Тут йдеться не тільки про пристосування до місцевості, а й про маскування, причому в усіх міркуваннях червоною ниткою проходить вимога: необхідно вчитися у природи. Дещо ближче за інших до природи стоять мисливці, золотошукачі, лісничі і т. д. Армстронг настійно рекомендує переймати їхнє вміння спостерігати за поведінкою тварин, за зміною їх забарвлення взимку та влітку. Результати таких спостережень, на думку автора, повинні допомогти солдатіві як правильно використовувати місцевість, а й розпізнати прийоми маскування, застосовувані противником;

В англійській армії велика увага приділяється розвідці та службі дозорів (патрулюванню). Автор книги це питання виклав досить докладно.

До книги додано програми, ознайомлення з якими показує, що автор вважав за необхідне під час підготовки снайперів, розвідників і спостерігачів широко практикувати проведення окремих цільових курсів, тривалістю від одного до двох тижнів. Розроблені для таких курсів програми охоплюють і теорію питання та практичний бік справи. Доречно, однак, ще раз нагадати про те, що свою роботу Армстронг видав у період Другої світової війни, коли війська, очевидно, були поставлені перед необхідністю своїми силами якнайшвидше готувати велику кількість необхідних їм фахівців.

Курс снайперських стрільб побудований за системою паралельних вправ із снайперської гвинтівки з відкритим та з оптичним прицілами. У ньому, як правило, дотримано прийняту в англійській армії систему оцінки результатів стрільби по очках. На стандартних мішенях нанесені концентричні кола, за якими і проводиться оцінка; на фігурних мішенях кіл немає.

При перекладі книги збережено переважно термінологію оригіналу.

ВІД АВТОРА

Автор сподівається, що ця книга може принести деяку користь офіцерам розвідувальної служби батальйону та офіцерам, на яких покладено основну відповідальність за навчання розвідників, спостерігачів та снайперів.

Люди, які здійснили у перші дні минулої війни організацію, пізніше відому як секція розвідки батальйону, плекали надію, що після війни (1914—1918 рр.) не забудуть про підготовку снайперів, розвідників та спостерігачів. Однак серед стрільців в армії виникло зневажливе ставлення до снайперів. Стрілки вважали, начебто снайпінг лише «феномен» часів позиційної війни і, очевидно, він більше не воскресне.

Снайпінг забували. У міру того, як минали роки, телескопічні приціли зникали з армії, і секція розвідки батальйону (1914—1918 рр.) припинила своє існування.

Деякі знавці та майстри навчання молодих солдатів мистецтву розвідки, використання місцевості та снайпінгу повернулися до своєї справи після війни.

Минуло двадцять два роки, і знову «на полях Фландрії» ми боремося з тим самим ворогом.

Знову життя наших людей принесені в жертву досвідченим снайперам німців через те, що ми не були готові і забули цей урок.

РОЗДІЛ I

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Точне та осмислене спостереження має величезну цінність. Неточне спостереження та невірні висновки дуже небезпечні.

Розвідники потребують тривалої підготовки для спостереження; часто вони діють як спостерігачі.

Спостерігачі не обов'язково мають бути розвідниками. Але ті й інші вимагають багато в чому однакової підготовки, особливо читання карти.

Снайпери повинні мати гостру спостережливість і знання розвідника.

Але може виявитись, що солдат, який показав себе видатним снайпером, не вмє ні читати, ні писати. Це не буде мати особливого значення для снайпера, але для розвідника або спостерігача дуже важливо мати освіту.

Навчання

Деякі особи пропонували окремо проводити спеціальну підготовку розвідників, спостерігачів та снайперів. Це означає, що для розвідників, спостерігачів та снайперів необхідно організувати спеціальні курси та навчати їх за різними програмами.

Важко розмежувати спостерігача та розвідника щодо їх підготовки; їхні якості дуже схожі, і навчати їх треба разом. Можна припустити, що снайперів краще навчати окремо. Для снайпера насамперед необхідна влучна стрільба, але це в жодному разі не єдина його якість. Можна організувати спеціально для снайперів короткострокові курси і т. п., і все ж таки спостереження, розвідування і снайпінг міцно спаяні, і з навчальною метою важко відокремити одне від одного.

Спостереження та здатність описати те, що видно, — найважливіша якість для спостерігача чи розвідника.

Навчання має проводитися так, щоб спостерігачі добре засвоїли такі питання:

- застосування телескопа та бінокля;
- спорудження спостережного посту;
- складання перспективних крокі;
- читання карти та здійснення зйомки;
- вміння розуміти аерофотознімки;
- застосування компасу;
- визначення відстаней.

Крім того, вони повинні знати, що і як слід спостерігати, що дає застосування захисного забарвлення і коли воно необхідне, а також вивчити систему розвідувальної служби передової лінії.

Для спостереження є певні кошти, саме:

- телескоп;
- бінокль;
- перископ;
- неозброєне око людини.

Користування всіма цими засобами необхідно добре вивчити, і спостерігачі повинні правильно вибирати той чи інший засіб для спостереження з урахуванням конкретної обстановки та завдання.

Відбір людей

Люди, призначені для роботи як спостерігачі, повинні бути ретельно відібрані знаючими їх офіцерами та унтер-офіцерами. Необхідний персональний відбір. Не слід витратити час на спробу підготувати спостерігачів та розвідників з неписьмених чи невідповідних осіб.

Командири роти не люблять розлучатися з дійсно хорошими і слухними людьми навіть на якийсь час. У минулому вони послали до шкіл тих солдатів, які відрізнялися недисциплінованістю і завдавали загального занепокоєння роті, або мали поганий зір, були глухими і лінивими тощо. Така практика несправедлива по відношенню до солдатів і до тих, хто призначений для їхньої підготовки. Батальйон, який направляє на курси або в школи непридатних людей, дуже швидко створює собі погану славу, оскільки солдати

інших частин схильні судити про дисципліну та виправлення всього батальйону за якістю людей, надісланих до школи.

Це судження загалом правильне.

Для особового складу розвідувальної секції важливі такі якості:

1. Гарний зір, якщо можливо — гострий зір; у деяких він природжений, інші його набувають. У всякому разі, спостерігачі та снайпери повинні розвивати цю якість. Потрібно, щоб очі в бою були невтомними; намагатися розвинути «звірячий» зір (під цим мається на увазі здатність помічати все відразу безпомилково).

2. Відсутність дальтонізму та глухоти.

3. Проникливість та кмітливість.

4. Наполегливість, терплячість і сміливість.

5. Правдивість.

Сумнівно, щоб легко збудливі люди могли стати добрими спостерігачами; найімовірніше, вони незабаром дадуть змогу противнику виявити себе.

До зарахування спостерігача до розвідувальної секції його зір треба випробувати як вдень, так і вночі. Люди, які мають чудовий зір вдень, можуть виявитися сліпими вночі. Тим часом спостереження вночі дуже важливе.

Для роботи як спостерігачі, розвідники і снайпери більше підходять люди, які вели життя на лоні природи, переважно в лісах, а саме: мисливці, трапери, золотошукачі, землеміри, лісоруби, браконьєри і т.д.

Більшість із них має цінний практичний досвід, ініціативу. Вони звикли покладатися на свою кмітливість. Вони пересуваються безшумно; їхнє харчування та існування часто залежать від уміння бачити, від вудки чи гвинтівки. Для них тому важливо бути особливо спостережливими, терплячими та наполегливими, і за характером їхньої професії вони зазвичай мужні люди.

Вибір позиції

Спостерігачі мають добре розуміти місцевість. Вибору наглядового посту потрібно приділяти велику увагу, особливо якщо це

бригадні або корпусні пости і якщо відомо, що цей пост буде зайнятий на тривалий термін.

При розвідці спостережного поста необхідно дотримуватись відомої системи. Дуже мало користи діяти «на аби», сподіваючись, що хороший НП впаде до нас з неба. Тому при розвідці наглядового посту:

- встановіть фланги фронту батальйону або бригади;
- використовуйте телескоп;
- спостерігайте обережно, якщо самі попали під нагляд;
- врахуйте, що світанок найкращий час, але якщо ви спостерігаєте на схід, будьте обережні при сході сонця;
- розвідайте всю ділянку фронту батальйону, якщо це потрібно;
- досліджуйте місцевість у розташуванні противника, ретельно, з кожної точки, відзначаючи найкраще поле огляду;
- подбайте передусім про маскування (навіть раніше, ніж про укриття, бо хороше маскування саме по собі укриття);
- не надто поспішайте: найважливіше вибрати хорошу позицію, а це не завжди проста справа.

Усі пости, насамперед спостережні, повинні створюватися так, щоб вони забезпечували зручність роботи, особливо якщо не можна здійснювати заміну через короткі проміжки часу. Люди не в змозі працювати продуктивно, якщо вони відчувають великі фізичні незручності.

Як вести спостереження

Тільки практичний досвід і здоровий глузд виробляють майстерного спостерігача. У книжці дуже важко докладно розібрати це питання, оскільки все великою мірою залежить від практичного досвіду та наочності. Однак, можливо, корисно зробити деякі зауваження про методи, які застосовують мисливці за великою дичиною. Для того, щоб досягти успіху, останні природно, повинні багато знати і бути пильними спостерігачами.

Об'єкти спостереження для мисливця:

- звички тварин,
- сліди, дороги та стежки,
- рухи та захисне забарвлення тварин та птахів.

Про це варто розповісти докладніше.

1. Звички. Щоб досягти успіху, мисливець за великою дичиною постійно вивчає звички тварин. Якщо він цього не робить, його полювання ніколи не буде успішним.

Насамперед потрібно переконатися, що в даному районі є дичина. Мисливець має бути впевнений, що він не витратить даремно надто багато часу та енергії, ведучи спостереження марно чи чекаючи на те, що ніколи не з'явиться.

Зовсім просто успішно спостерігати і добувати дичину, якщо мисливець раз і назавжди збагнув, як слід вивчати звички тварин.

З цієї ж причини новачок-спостерігач повинен мати деяке уявлення про наступні звички противника:

- коли він встає вранці;
- коли можна помітити його рух;
- чи пересувається він зі світанком;
- чи виходять у нього групи у денний час;
- чи відпочиває він вдень;
- коли найкраще його виявити ввечері.

Хороший спостерігач гарантує, що він покаже боша (бош — зневажлива кличка; так англійці і французи називали німецьких солдатів і офіцерів під час війни 1914—1918 рр.) у певний час дня, і зазвичай визначить, у який саме час; це стосується головним чином позиційної війни і особливо важливо при снайпінгу.

2. Сліди, дороги та стежки. Сліди мають найбільше значення для снайпера-спостерігача. Так само як і у тварин, у противника будуть особливі дороги чи стежки. Нерідко ці стежки приводять тварин до певних місць, де вони можуть бути помітні повністю або частково. Якщо добре проведене попереднє спостереження, снайпер, як і мисливець, може з успіхом діяти.

Мисливець спостерігає різні шляхи та стежки і потім готує пастку для того, щоб упіймати або вбити тварину вночі. Ми робимо майже так само. За аерофотознімками ми спостерігаємо шляхи та стежки, які

ведуть до продовольчих, інженерних, польових складів, бліндажів, траншей тощо, і ці місця вночі обстрілюються вогнем, що турбує.

Тварини часто відвідують одні й ті самі ставки та озера, переходять річки та струмки у певних місцях. Противник також зазвичай бере воду з тих самих воронок від снарядів, переходить через річки і струмки однією й тим самим мостом.

Якщо хтось хоче стати майстерним спостерігачем, то спостереження за цими слідами, шляхами та стежками є для нього життєвою необхідністю, а вивчення аерофотознімків швидко доведе важливість тих чи інших шляхів та стежок.

3. Рухи. Спостерігачі, так само як і розвідники, повинні зрозуміти, наскільки небезпечний рух, бо він видає і позиції противника, і наші власні. Сотні хороших спостережних постів були виявлені через необережний рух людей не тільки під час слідування на спостережний пост і назад, але й у той час, коли вони його займали.

4. Захисне забарвлення. Хороший спостерігач, як і хороший розвідник чи снайпер, по можливості має бути навчений використанню штучного маскування у тому, щоб бути в змозі виявити його, коли воно застосовується противником.

У позиційній війні або в обороні застосування захисного забарвлення було доведено до високого ступеня досконалості. Якщо тільки людина не має особливої спостережливості і не знає, на що саме слід дивитися, вона ніколи не виявить вміло замасковану мету. Ніякі лекції неспроможні істотно допомогти в цьому питанні. Все це потрібно показувати на практиці.

Дуже важливим для спостерігача є також вивчення світла та тіней. Тіні спотворюють об'єкт, надаючи йому дивної форми та вигляду. Такі ж зміни робить і світло, що падає під певним кутом. Якщо спостерігач не переконаний повною мірою по суті певних об'єктів, то корисно їх вивчати при ранковому і вечірньому освітленні.

Спостереження у позиційній війні

Якщо ведеться позиційна війна, спостерігачеві, тим більше новачкові, рекомендується зробити у своєму журналі нотатки про деякі речі, які потребують особливої уваги. І за своїм досвідом

знаю, що багато спостерігачів мали дуже гарний зір, але не знали, як ним користуватися.

Важлива ціль не завжди очевидна; це або робота, яку веде противник, або його позиція, або рух, який ворог намагається приховати.

У позиційній війні особливу увагу спостерігача має привертати таке:

1. Спостережні пости противника, снайперські пости, всі бійниці.

2. Кулеметні точки.

3. Міномети (визначаються за спалахами та фотознімками).

4. Дим, оскільки він може розкрити місце розташування бліндажів. **Будівлі, які займають штаби** і т. п.

5. Робочі групи; їх чисельність, час та місце їх роботи.

6. Траншеї. Розташування нових траншей; ті з них, які лагодяться або посилюються. Важливо також з'ясувати, чи пристосовані ходи для оборони.

7. Дріт. Треба встановити, де він особливо міцний, де є проходи, наскільки ефективною є дія вогню нашої артилерії по дроту противника. На увагу заслуговують також будь-які дротяні загородження за переднім краєм ворожої оборони тощо.

8. Пости підслуховування. Зазвичай за ними ведуть спостереження розвідники, але спостерігачі повинні намагатися розглянути їх на світанку та в сутінках.

9. Сапи¹. Найважливіше ретельно вести спостереження за новими сапами. Спорудження їх найчастіше означає, що противниць готує наступ.

10. Підкоп. Тут увагу розвідника приверне незвичайна кількість розкиданої землі, ймовірно замаскованої. Синя глина, що з'являється на деяких ділянках, також є майже точною ознакою того, що відбуваються якісь земляні роботи. Про підкопні роботи можуть свідчити тривала робота насосом вдень і вночі або ознаки пари або туману, що піднімається щодня з одного місця.

---

¹ Окоп, траншея, хід, які риють у напрямі до позицій противника для поступового й непомітного наближення до нього.

11. Окопні вузькоколійки. Виявлення їх зазвичай покладається на аерофотозйомку. Однак спостерігач, використовуючи аерофотознімки, повинен засікти їхнє дійсне положення по можливості прямим спостереженням.

12. Дороги. Для спостерігача найголовніше знати назву всіх важливих доріг та їх точне положення на карті.

Особливої уваги вимагають перехрестя доріг, тому що у багатьох випадках бетонні ковпаки встановлювалися саме на перехрестях. Рух, що помічається на дорогах, і характер його мають величезне значення. Таке ж значення мають поза дорогами всі лінії; підходи до траншей, шляхи, що використовуються при заміні, тощо.

13. Літаки противника. Треба насамперед встановити, наскільки активно була авіація противника, чи здійснювала вона польоти на низьких висотах, чи робила обстріл траншей.

14. Опорні пункти. Спостерігач зобов'язаний вивчити всі об'єкти, схожі на опорний пункт чи редут. Не менш важливо визначити, чи зміцнений той чи інший населений пункт. Для підозрілих об'єктів треба визначити азимут і перевірити їх по аерофотознімку.

15. Артилерія. Важливо визначити напрямок вогню, калібр гармат та напруженість обстрілу. Крім того, слід враховувати недоліти наших снарядів, а також недоліти снарядів противника, які падають безпосередньо серед його ліній.

За артилерією потрібно спостерігати вдень та вночі. Спостереження за артилерійським вогнем найчастіше ведуть батальйонні спостерігачі, розташовані в траншеях підтримок, а також бригадні та корпусні наглядові пости.

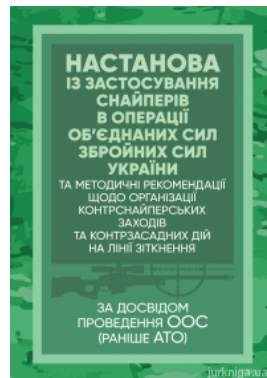
Артилерійські офіцери зв'язку отримують інформацію про всі випадки обстрілу з боку противника та вживають необхідних заходів.

16. Освітлювальні засоби та сигнали. Сюди включаються ракети, які застосовує противник і ми. За певних обставин спостереження за освітлювальними засобами та сигналами є найважливішим, особливо за сигналами «SOS». Увагу спостерігача мають привернути: прожектори, геліограф, зорові засоби, радіостанції.

Книги, які можуть вас зацікавити

Підготовка снайперів

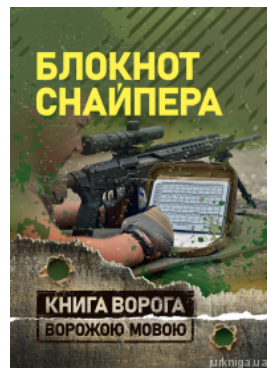
Настанова "Із застосування снайперів в операції об'єднаних сил Збройних Сил України" та методичні рекомендації "командирам..."

Досконалий снайпер. Сучасний навчальний посібник для армійських та поліцейських снайперів

"Антиснайпинг" (організація протидії снайперу). Книга ворога ворожою мовою

Блокнот снайпера. Книга ворога ворожою мовою

Снайперское дело. Книга ворога ворожою мовою

[Перейти на сайт](#) →